

Alliance
for
Shared Values

15 Temmuz 2025

AfSV'nin 15 Temmuz'un 9. Yıldönümü Mesajı

15 Temmuz Gecesi ve Sivil Darbenin Başlangıcı

Bugün, 15 Temmuz 2016 gecesi Türkiye’de yaşanan sözde darbe girişiminin dokuzuncu yıldönümü. O karanlık gecenin ardından – özellikle 16 Temmuz sabahından itibaren – binlerce masum vatandaşa karşı sivil darbe niteliğinde sistematik bir baskı ve zulüm kampanyası başlatıldı. Bu süreç, neredeyse bir milyon insanı adeta “toplumsal ölüme” mahkûm eden, eşi benzeri görülmemiş bir cadı avına dönüşmüştür

O gece Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan hiçbir soruşturma dahi yapılmadan sorumlu olarak doğrudan Fethullah Gülen Hocaefendi’yi suçladı. Oysa Hocaefendi, olaylar devam ederken bu şiddet eylemini kesin bir dille kınamış, Erdoğan’ın asılsız ithamlarını reddetmiş ve uluslararası bir soruşturma komisyonu kurulmasını talep etmişti. Hatta böyle bir soruşturma sonucunda, yalan ifadelere dayalı olsa bile, suçlu bulunması halinde Türkiye’ye dönüp yargılanmaya hazır olduğunu açıkça beyan etti. Hocaefendi’nin bu çağrısı olayın gerçek faillerinin ortaya çıkarılması için tarihi bir fırsat olmasına rağmen Erdoğan bu çağrıya hiçbir zaman yanıt vermedi ve bunun yerine ülkede büyük çaplı bir siyasi tasfiye ve intikam kampanyası başlattı.

15 Temmuz darbe girişimini araştırmak için kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonunun raporu, hükümetin resmi anlatısının asılsız olduğunun ortaya çıkmasından korkulduğu için kamuoyuna hiçbir zaman açıklanmadı ¹. O gece suçlanan bazı subayların mahkeme ifadeleri ve daha sonra ortaya çıkan tanıklıklar, perde arkasında bazı üst düzey komutanlar, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) yetkilileri ve siyasi iktidar mensupları arasında bir işbirliği olabileceğine işaret etti. Alt düzeyde emir-komuta zinciri içinde hareket eden er ve subaylar kendi komutanlarınca ortada bırakılıp “darbeci” ilan edilirken, bu üst düzey komutanların hiçbiri mahkeme önünde hesap vermedi; tam tersine birçoğu terfi ettirilerek ödüllendirildi. *(Bu konudaki detaylar için AfSV’nin hazırladığı özel rapora başvurulabilir)*²

Cadı Avının Boyutu: Sistematik Baskı ve İhlaller

Erdoğan’ın 16 Temmuz 2016 itibarıyla başlattığı cadı avı, askeri aktörlerle sınırlı kalmadı, aksine genişleyerek gazeteciler, akademisyenler, avukatlar, insan hakları savunucuları ve hatta etnik-

dini azınlıklar dahil toplumun hemen her kesimini hedef aldı. Özellikle barışçıl Hizmet Hareketi gönüllüleri, bu kampanyada orantısız ve sistematik biçimde hedef seçildiler. On binlerce masum insan, sadece bir sivil toplum hareketine gönül verdikleri için “terörist” damgasıyla işlerinden, özgürlüklerinden ve vatanlarından edildi.

Resmî rakamlar, bu sivil darbe sürecinin boyutlarını net bir şekilde ortaya koyuyor: 2024 itibarıyla, 15 Temmuz’la ilişkili suçlamalarla 705.000’den fazla vatandaş hakkında soruşturma açılmıştır³. Bu rakam, darbe girişimine karıştığı iddia edilen asker sayısının on katından fazladır. Yine aynı dönemde 125.000’den fazla sivil vatandaş mahkûmiyet almıştır, ki bu da hüküm giyen askerlerin yirmi katı demektir⁴.

Bugün itibarıyla yaklaşık 13.000 masum insan hâlâ cezaevlerinde tutulmaktadır⁵. Başka bir deyişle, 15 Temmuz bahane edilerek yürütülen hukuki süreçler, olayın gerçek faillerinden çok sivil vatandaşları hedef almıştır. Üstelik bu cadı avı kapsamında çıkarılan OHAL kararnameleriyle 1.500’den fazla okul, 15 üniversite ve 500’ün üzerinde sivil toplum kuruluşu kapatılarak, binlerce öğrenci ve ailesi eğitim hakkından mahrum bırakılmıştır⁶. Toplumun vicdanını yaralayan bu ihraçlar ve kapatmalar, milyonlarca insanı ekonomik ve sosyal hayattan silmeyi amaçlayan toplu cezalandırma uygulamalarına dönüşmüştür. Her türlü hak mahrumiyetine, hukuksuzluğa ve hatta işkencelere rağmen Hizmet hareketi katılımcıları barışa sadakatlerini korumuşlar, kendilerini ülke içi ve dışında hukuk kuralları içerisinde savunma dışında yollara tevessül etmemişlerdir.

Demokrasiden Tek Adam Rejimine

Erdoğan hükümeti, 15 Temmuz gecesini hala resmi propagandasında “askerî vesayete karşı demokrasinin zaferi” olarak sunmaya çalışıyor. Ancak dünyadaki bağımsız gözlemciler için 15 Temmuz’un anlamı tam tersidir: Bu tarih, Türkiye’de demokrasinin kalan son sütunlarının da yıkılıp ülkenin tek adam rejimine geçtiği dönüm noktasıdır. Nitekim ABD merkezli İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) de Türkiye’nin son yıllardaki insan hakları karnesini şu sözlerle özetlemektedir: “Recep Tayyip Erdoğan’ın otoriter ve son derece merkezi yönetimi, Türkiye’nin insan hakları sicilini onlarca yıl geriye götürmüş; hükümeti eleştirenleri ve siyasi muhalifleri hedef almış; yargının bağımsızlığını derinden zedelemiş ve demokratik kurumların içini boşaltmıştır.”⁷ Bu tespit, 15 Temmuz sonrası Türkiye’de hukukun üstünlüğünün nasıl ağır yara aldığını açıkça gösteriyor.

Uluslararası Toplumun Tespitleri

Geçen dokuz yıl içinde Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve uluslararası insan hakları örgütleri her fırsatta Türkiye’deki ağır hak ihlallerine dikkat çektiler. Birleşmiş Milletler’in yıllık raporları, her yıl Türkiye’de binlerce insanın keyfi şekilde tutuklandığını, işkence ve kötü muamele iddialarının cezasız kaldığını ve hukuk devletinin sistematik biçimde aşındırıldığını belgeliyor⁸. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), önüne gelen yüzlerce başvuruda

Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiğine hükmetti. Özellikle tutuklu gazeteciler ve siyasetçiler (örneğin Selahattin Demirtaş ve Osman Kavala davaları), AIHM kararlarına rağmen serbest bırakılmazken, Türkiye bu kararları uygulamayı reddederek taraf olduğu uluslararası anlaşmaları hiçe saydı. Avrupa Parlamentosu da 2019 yılında Türkiye ile üyelik müzakerelerinin askıya alınmasını kararlaştırarak ülkedeki demokratik gerilemeye tepki gösterdi.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri 15 Temmuz sonrası uygulamaları “alarm verici” bulunduğunu belirtmiş; özellikle hamile kadınların ve bebekli annelerin tutuklanmasını “tamamen çirkin, son derece acımasız ve ülkeyi daha güvenli hale getirmekle hiçbir ilgisi olmayan” bir uygulama olarak nitelemiştir.⁹ Gerçekten de bu dönemde 100'den fazla hamile kadın sadece eşleri Hizmet Hareketi'yle irtibatlı olduğu iddiasıyla gözaltına alınmış, birçoğu doğum yaptıkları hastane odalarından kelepçelenerek cezaevine gönderilmiştir. Masum bebeklerin anneleriyle birlikte parmaklıklar ardına koyulması, zulmün ulaştığı insanlık dışı boyutu ortaya koymaktadır.

Uluslararası Sıralamalarda Düşüş

Türkiye'nin insan hakları alanındaki bu keskin düşüşü, uluslararası endekslerde de açıkça görülmektedir. Türkiye, Freedom House'un 2023 raporunda 100 üzerinden 32 puanla “özgür olmayan” ülke kategorisinde yer almıştır.¹⁰ Türkiye, NATO üyesi ülkeler arasında “özgür olmayan” statüsünde değerlendirilen tek ülke konumundadır.¹¹ Basın özgürlüğü sıralamasında 180 ülke içinde 158. sıraya gerileyen Türkiye, yıllardır dünyanın en fazla gazeteci hapseden ülkelerinden biri olarak anılmaktadır.¹² Hukukun Üstünlüğü Endeksi'nde 142 ülke arasında 117. sırada bulunan ülkemiz, Yolsuzluk Algısı Endeksi'nde ise 180 ülke arasında 115. sıraya kadar düşmüştür.^{13 14} Bu göstergeler, hukukun rafa kaldırıldığı ve keyfi yönetimin hüküm sürdüğü bir ortamda Türkiye'nin uluslararası itibarının da hızla erozyona uğradığını ortaya koymaktadır.

Sınır Tanımayan Zulüm

Erdoğan rejiminin zulmü, yalnızca ülke sınırları içinde kalmayıp dünyanın dört bir yanına uzandı. Freedom House tarafından hazırlanan 2021 tarihli kapsamlı bir rapora göre Türkiye, yurt dışındaki muhaliflerine yönelik sınır ötesi baskı politikalarında dünyanın en kötü faillerinden biridir.¹⁵ Erdoğan rejimi, kendisine muhalif gördüğü kişileri dünya çapında avlamış, istihbarat operasyonlarıyla kaçırmak veya uluslararası mekanizmaları kötüye kullanarak Türkiye'ye getirmiştir. Nitekim ABD Dışişleri Bakanlığı verileri de 2016'dan bu yana Türkiye'nin 20'den fazla ülkeden 100'ün üzerinde kişiyi zorla geri getirdiğini ortaya koymaktadır.¹⁶ Bu kişiler arasında eğitimciler, iş insanları, gazeteciler ve hatta farklı ülkelerde iltica arayan sıradan vatandaşlar bulunuyor. Örneğin, Kosova'da altı eğitimcinin 2018'de Türk istihbaratınca kaçırılıp Türkiye'ye götürülmesi, Malezya ve Pakistan gibi ülkelerde benzeri insan kaçırma hadiselerinin yaşanması uluslararası camiada infial uyandırmıştır. Freedom House'un verilerine göre Türkiye, 2014'ten bu yana en az 30 farklı ülkede operasyonlar düzenleyerek muhaliflerini hedef almış

durumda.¹⁷ Birleşmiş Milletler'in Zorla veya İrade Dışı Kaybetme Çalışma Grubu defaatle bu kaçırma vakalarında Türkiye ve ilgili ülkelerin uluslararası hukuku ihlal ettiğine dair kararlar vermiştir.

Rejimin baskısından kaçmak isteyen insanlara pasaport verilmemesi, mevcut pasaportların iptal edilmesi ve yurt dışına çıkış yasağı gibi uygulamalar halen devam etmektedir. Yurt dışına çıkmaya çalışan vatandaşların bazıları Meriç nehrinde çocuklarıyla can vermiş, bazıları Ege Denizi'nde mülteci botlarında hayatını riske atmıştır. Yurt dışına çıkabilen on binlerce Türk vatandaşı ise mülteci konumuna düşmüştür. Tüm bunlar, Türkiye'deki zulmün ülke sınırlarını aşp küresel bir insan hakları meselesine dönüştüğünü göstermektedir.

Adaletin Araçsallaşması: Güncel Örnekler

15 Temmuz, Türkiye'yi fiilen bir parti devletine dönüştürmüştü; yargı ise Erdoğan hükümetinin elinde bir cezalandırma aracına çevrilmiştir. Hukukun temel ilkeleri yok sayılarak mahkemeler muhalifleri susturmanın aracı haline getirilmiştir. Bunun yakın zamandaki örneklerinden biri, İstanbul'un seçilmiş Büyükşehir Belediye Başkanı Ekrem İmamoğlu'nun siyasi gerekçelerle bir yasak ve hapis cezasına çarptırılması olmuştur. Kamuoyu yoklamalarına göre yapılacak ilk seçimde Erdoğan'ın en güçlü rakiplerinden biri olan İmamoğlu'na yönelik bu karar, yargının nasıl siyasallaştığını tüm dünyaya göstermiştir. Dahası, İmamoğlu'na destek için barışçıl gösteri yapan 1.400'den fazla vatandaşın gözaltına alınması¹⁸, toplumsal muhalefete gözdağı vermek amacıyla yargı organının suiistimal edilmesine güncel bir örnek teşkil etmektedir. Bugün geldiğimiz noktada, üniversite öğrencilerinden ev hanımlarına kadar toplumun her kesiminden insan, sırf hükümet politikalarını eleştirdiği veya "yanlış" kişilerle arkadaşlık ettiği için kendini bir anda "silahlı terör örgütü üyesi" suçlamasıyla hakim karşısında bulabilmektedir. Adalet duygusunun bu denli zedelendiği bir ortamda, toplumun devlete güveni de derinden sarsılmıştır.

Uluslararası Topluma Çağrı

Bu trajik yıl dönümünde, uluslararası topluma çağrımız Türkiye'de devam eden insanlık suçlarına karşı sessiz kalmamaları ve Türk hükümetinden, imzacısı olduğu uluslararası antlaşmalar kapsamındaki hukuk ve insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmesini açık ve güçlü bir biçimde talep etmeleridir.

Bu bağlamda atılması gereken bazı somut adımlar şunlardır: Özellikle cezaevlerindeki kadın tutuklular (hamile kadınlar ve anneler dahil), düşünce suçluları, gazeteciler ve tüm siyasi mahpuslar derhal serbest bırakılmalıdır. Mesleğini icra ettikleri için hedef alınan avukatlara yönelik baskı ve yargılamalar son bulmalıdır. Zulümden kaçmak için vatandaşların yurt dışına çıkışına konan engeller kaldırılmalı ve pasaportları geri verilmelidir.

Son olarak, Türkiye’ye verilecek her türlü diplomatik, ekonomik veya askeri destek, ülkenin korkunç insan hakları sicilinde somut ve ölçülebilir iyileşmeler sağlanması şartına bağlanmalıdır. Demokratik değerlerin ve insan onurunun korunması adına, uluslararası toplumun net ve ilkeli bir duruş sergilemesi hayati önem taşımaktadır. Zulme karşı sesini yükselten her bir kuruluş ve ülke, Türkiye’de haksızlığa uğramış sayısız insan için umut ışığı olacaktır.

15 Temmuz’un yıldönümünde bir kez daha Türkiye için adalet, özgürlük ve insan hakları talebimizi yineliyoruz. Bu menfur girişimde hayatını kaybeden masumları rahmetle anıyoruz.

¹T24, TBMM 15 Temmuz Komisyonu Raporu Haberi

<https://www.t24.com.tr/haber/tam-metin-15-temmuz-darbe-girisimini-arastirma-komisyonu-raporuna-eklenmeyen-chp-raporunda-akp-ile-gulen-cemaati-iliskilerinin-dokumu-var,1047559>

² AfSV 15 Temmuz Raporu

<https://afsv.org/wp-content/uploads/2020/04/July-15-A-Genuine-Attempt-for-a-Synthetic-Coup.pdf>

Aktif Haber, ABD Kongresi Tom Lantos İnsan Hakları Komisyonu Oturum Haberi (Alp Aslandoğan’ın sunumu)

³<https://aktifhaber.com/gundem/turkiyedeki-insan-haklari-ihlalleri-abd-kongresinde-gundeme-geldi.html>

⁴<https://aktifhaber.com/gundem/turkiyedeki-insan-haklari-ihlalleri-abd-kongresinde-gundeme-geldi.html>

⁵<https://aktifhaber.com/gundem/turkiyedeki-insan-haklari-ihlalleri-abd-kongresinde-gundeme-geldi.html>

⁶<https://aktifhaber.com/gundem/turkiyedeki-insan-haklari-ihlalleri-abd-kongresinde-gundeme-geldi.html>

⁷İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) Türkiye Ülke Profili

<https://www.hrw.org/europe/central-asia/turkey>

⁸New Indian Express, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği Açıklaması (20 Mart 2018)

<https://www.newindianexpress.com/world/2018/Mar/20/un-slams-rights-abuses-against-hundreds-of-thousands-in-turkey-1789915.html>

⁹<https://www.newindianexpress.com/world/2018/Mar/20/un-slams-rights-abuses-against-hundreds-of-thousands-in-turkey-1789915.html>

¹⁰ Cato Institute, “Why Is Turkey Still in NATO?” (Freedom House verileri)

<https://www.cato.org/commentary/why-turkey-still-nato>

¹¹ Newsweek, “Turkey Tests What NATO Stands For” (Freedom House değerlendirmesi)

<https://www.newsweek.com/turkey-tests-what-nato-stands-opinion-1922489>

¹² Stockholm Center for Freedom Raporu, “Freedom in the World 2025” değerlendirmesi

<https://stockholmcfr.org/turkey-among-top-10-countries-with-sharpest-decline-in-freedom-freedom-house/>

¹³ Bianet, Basın Özgürlüğü ve Yolsuzluk Algısı Endeksi Haberleri

<https://bianet.org/haber/turkey-receives-lowest-score-to-date-on-the-corruption-perceptions-index-291186>

¹⁴ Turkish Minute, Basın Özgürlüğü ve Yolsuzluk Algısı Endeksi Haberleri

<https://www.turkishminute.com/2023/10/26/turkey-rank-117-among-142-countries-global-rule-of-law-index/>

¹⁵Turkish Minute, Dr. Edward Lemon Röportajı (Sınır ötesi baskı üzerine)

<https://turkishminute.com/2021/10/26/interview-turkey-is-the-worst-of-the-worst-when-it-comes-to-transnational-repression-dr-edward-lemon/>

¹⁶ ABD Dışışleri Bakanlığı verileri

<https://www.state.gov/reports/2022-country-reports-on-human-rights-practices/turkey/>

¹⁷ Turkish Minute, “Turkey’s Transnational Repression: 2021 in Review” (Freedom House verileri)

<https://turkishminute.com/2022/02/03/rkeys-transnational-repression-2021-in-review/>

¹⁸ Uluslararası Af Örgütü Basın Açıklaması <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-protestolar-sirasinda-bariscil-toplanma-ve-ifade-ozgurlugu-haklarini-guvence-altina-alin>